

nek. A rádióaktívitás jelenségeinek vizsgálata azt mutatja, hogy az atomok belsejében elektromos töltéseknek kell lenniök. Az atomfizika kutatóinak legkimagaslóbb alakja a most elhunyt *Rutherford* volt. *Rutherford* az alfa sugarak anyagi térben való diszperziójának megfigyeléséből indult ki atommodellje megállapításakor. Az alfa-sugarak pályája u. i. ha anyagi rétegen száguldnak át, elhajlik. Mi okozza az alfa részecskék e nagymérvű elhajlását? A pozitív töltésű alfa részecskékre az anyag atomjainak pozitív töltése részéről igen nagy taszító erőnek kell hatnia, hogy a nagysebességű alfa részecskéket utjukból eltérítse. Viszont ilyen nagy erő csak nagyon kicsi kiterjedésű pozitív töltésből eredhet. Ez a nagyon kicsi térfogatú pozitív elektromos töltés teszi az atom tömegének legnagyobb részét. *Rutherford* tehát az atom központjában pozitív elektromos töltésű tömeget vesz fel, mely körül negatív elektromos töltésű elektromok helyezkednek el. A negatív töltések összege ugyan akkora, mint a központi tömeg pozitív töltése. Szükségképpen az elektronok az atomban nem lehetnek nyugalomban, mert különben a központi tömegbe esnének. *Rutherford* szerint az elektronok úgy keringenek a központi tömeg körül, mint a bolygók a Nap körül. Ez a hasonlat azonban nemcsak formai, mert sokkal mélyebbre ható alapja is van. Így az intra-atomikus erők hasonló törvényszerűséggel működnek, mint a gravitációs erő. — *Rutherford*nak ez az elmélete, mely a modern atomfizika alapját teszi, az újabb kutatások sorozatát indította meg. Így *Bohr*, a kvantumelméletet alkalmazta *Rutherford* elméletére. A legújabb kutatások pedig azt mutatják, hogy az atommag maga is roppant bonyolult összetételű rendszer, melynek összefüggéseit még csak a jövő kutatásai derítik ki. (*Garvai Lajos*)

A MAROSVÁSÁRHELYI TALÁLKOZÓ számos társadalomtörténeti vonatkozása közül egy különösen szembetűnő: az erdélyi magyar középosztály változott viszonya a magyar néptömegekhez. A magyar értelmiség mozgalmas négyországi életében a világháborús változások óta vissza-visszatérő jelenség a népszerűség, a népkutatás, a népsors rapszódikus-hősi vállalása. Polgáriasultabb viszonyok között a néptömegek újabb és újabb térhódítása jelzi a közéleti haladás egy-egy komoly fordulatát. A mi eltorzult történelmünkben már az is haladásnak számít, ha a szellemi élet képviselői el-elmerészkednek a széles néptömegek helyzetének felmutatásáig és társadalmi magaslatokról rokonszenvüket nyilvánítják munkással, földművessel szemben. Csakis társadalmunk szervi elmaradottságával — egy megakasztott és elurizált magyar polgáriasság felemáságával — magyarázható, hogy nálunk ifjúsági megmozdulások, irodalmi csaták, szellemi állásfoglalások helyettesítik a gazdasági, politikai és társadalmi téren elsikkadt népi történéseket. Az erdélyi magyar fiatalok október első napjaiban lezajlott gyűlése, a *Vásárhelyi Találkozó*, még ebben az általános magyar történelmi korlátozottságban is újat tudott adni: fiatal értelmiségünk kilépett különvalóságából s az egyszerű néposztályokkal közös célkitűzésekben szövegezte meg saját reális programját.

Marosvásárhelyen annak az új kisebbségi nemzedéknek a képviselői gyűltek össze, amely már a világháború után kialakult új történelmi helyzetben érte el férfikorát. Új ebben a nemzedékben az is, hogy szabatos önmeghatározással különbözteti meg magát az előtte járt nemzedéktől. „A más elgondolásokban és más körülmények között nevelkedett nemzedék — jelentették a Vásárhelyi Találkozó előkészítői — nem tudta bebetalálni magát az adott helyzetbe s így a vezetés gyakran óriási nehézségekbe ütközött és téves utakon járt. Időközben az impériumválto-

zaskor gyermekkorát élő nemzedék felnőtt és már az új helyzet alapos vizsgálatát tűzte ki céljául, hogy ennek alapján helyet kérhessen *népe irányításában*.“ Ebben a meghatározásban félreérthetetlenül a *középosztály* generációs tagozódásáról van szó. Figyeljük csak meg: a jelentés a nép „vezetéséről“, a nép „irányításáról“ beszél. A szóbanforgó történelmi alany a néptől fogalmilag különválasztott — mintegy a nép felett álló — társadalmi kategória: az a saját nevén meg nem nevezett középosztály, melynek félféudális jellegű hagyományos szereptudata a nép-irányítás. A frazológia itt még a régi s az egyoldalú középosztályszemlélet sem változott, egyedül a *nemzedékbéli* különbségek tudatosodtak. A generációs képletben azonban az erdélyi magyar középosztály társadalmi szerepváltozása lappang. Míg a fizikai dolgozók társadalmi helyzettsége, világháborún innen és túl, alapjában véve ugyanaz s a különböző korosztályok hasonlóképpen küzdenek létfenntartásukért, a magyar középosztály a hatalomváltáskor olyan lényegbevágó fordulaton esett át, mely az idősebb és ifjabb nemzedéknek döntően más szociális értelmet ad.

Ugyanaz a középosztály, mely az államfordulatig a magyar uralkodó osztályok szolgálatában állott s a paraszti, munkás és kispolgári tömegek felé a magyar államiságot képviselte, az államfordulat után alig jelent egyebet árva *önmagánál*. Riadt, tétova sereg, mely elvesztette lét-alapját s végső megszorultságában maga is az elköltözött állam után vándorol. Ma Erdélyben, a repatriálások után, már csak a régi magyar középosztály *maradványairól* beszélhetünk. Egyeseket még mindig kitarthat önös tőke és birtok, de az erdélyi magyar középosztály, mint az állam kitarította virágzó társadalmi kategória, megsemmisült. Törmelékanyaga egy feltörekvő kisiparosság elemeivel keveredik s új kispolgári beidegződésében hovatovább az egyszerű néprétegek demokratikus törekvéseihez idomul.

Régi, *uri* középosztályunk küldetésének tekintette, hogy a népet (magyart és nem-magyart egyaránt) a magyar államiság korlátaiba szorítsa. A kisebbségi helyzetben kialakuló *kispolgári* középosztály már a magyar néptömegek érdekeinek szolgálatában szeretné biztosítani szellemi kenyérkeresetét. Abban a bensőséges szerkezeti átalakulásban, melyen kisebbségi középosztályunknak át kellett esnie, a magyar állameszme szolgálatát a kisebbségi magyar népeszme szolgálatává lényegült át. Az új viszonyokhoz reálisan alkalmazkodó fiatal értelmiség szerint „a falusi kisbirtokos rétegnek és a munkásságnak kell alkotnia azt az erős nemzetiségi testet, melyet a nevelő értelmiséggé átalakult középosztálynak kell *szolgálnia*.“ Ne tévesszen meg senkit a „vezetés“ szólama után a „szolgálat“ tételezése, ez az ideológiai kapkodás a tisztí öntudat és a népbarátság szolgálai alázkodása között. A régi középosztály önértékelése csapódik itt át frazeológiai bizonytalanságba: a kifejezések ellentmondása a kisebbségi középosztály sodródását tükrözi. Az a lényeges, hogy megindult az új nemzedékben a fogalmak és magatartások átértékelése a középosztály hovatovább megrögződő új állapota szerint. Minél tüzetesebben vizsgálja meg fiatal erdélyi értelmiségünk saját társadalmi viszonyait, annál közelebb jut a népi rétegekhez.

A kisebbségi középosztály átalakulásáról találóan mondta *Tamási Aron* a találkozói elnöki megnyitójában: „A középosztály lassanként a népnevelő szerepét veszi át s nevelése folytán idővel maga is népi vérrel és teljes közösségi érzéssel telítődik meg.“ Ez a folyamat ma már annyira előrehaladott, s az új értelmiségi nemzedék önvizsgálata folytán annyira tudatos is, hogy a találkozói összehívóinak kívánsága nem ütközik semmi akadályba: az erdélyi magyar középosztály s a többi népi

rétég viszonyában megérett a helyzet arra, hogy „az erdélyi magyarság egyetemes érdekeinek sikkján az osztályok közti választófal eltűnjék.”

A középosztály elnépiesedése mindenképp új helyzet teremtését követeli a kisebbségi közéletben. E középosztály számára már *elemi* természetesség a néptömegek demokratikus szervezkedésének elve s a többi nemzetiség demokratikus erőivel való szövetkezés a nemzeti egyenrangúság alapján. Ez az elemi természetesség azonban — valóságos forradalmi ujtás a kisebbségi közélet eddigi politikai irányítása szempontjából. A maradék magyar banktőke, nagyipari érekeltség és mágnásuraldom Erdélyben *tekintélyi* alapon igyekezett beszervezni a kisebbségi magyarság néprétegeit, hogy a népi erőket saját függvényszerű külpolitikája s szűk osztályérdekű belpolitikai alkudozásai támaszául használhassa. E politikai iskola hívei természetsszerűleg bizalmatlanul néztek a Vásárhelyi Találkozó elé. A középosztályban végbement mélyreható társadalmi és ideológiai változások jele, hogy az erdélyi fiatal magyar értelmiséget semmiféle eszközzel sem sikerült elriasztani a találkozótól: ez a fiatalság a romániai magyarság egyetemes önvédelme, demokratikus jogharca s a romániai népek közti béke kivívása érdekében jobbnak látta a magyar munkások, kisiparosok, földművesek és alkalmazottak Marosvásárhelyen megjelent képviselőivel *egyezséget* kötni s szakított az eddigi kisebbségi politika tekintélyi felépítettségével. Ez a népi egyezés, ha hatása és eredménye egyelőre még kiszámíthatatlan is, tagadhatatlan szembeállítás az erdélyi magyar kisebbségpolitika hagyományos gyakorlatával. Történelmi előjogok illúzióival s az önfeladás anarchiájával szemben az őszinte demokratikus öntudat jele, hogy a Vásárhelyi Találkozó határozataiban középosztályunk viszonya a többi dolgozó réteghez már ilyen tárgyilagos megfogalmazásban szerepel: „Népi emelkedésünk záloga a földműves és munkás társadalom s ezért ezuton is kinyilatkoztatjuk és kihangsúlyozzuk, hogy a földművességnek és munkáságnak kell alkotnia az erős nemzeti testet a nevelő értelmiséggel együtt.”

A Vásárhelyi Találkozón a középosztálynak nem csupán *egy* részre foglalt állást a demokratikus népjogok mellett, hanem világnézeti és politikai különbség nélkül az *egész* intellektuális új nemzedék. A Vásárhelyi Találkozó ennyiben is több a világháború utáni magyar középosztály eddigi népbarát megmozdulásainál. Gondoljunk az *Erdélyi Fiatalok* vagy a szlovenszkói *Sarló* mozgalmára: előfutárai voltak ugyan a kisebbségi magyar középosztály demokratizálódásának, de még nem tudtak *átfogóan* kiterelvényesedni. A középosztályból kivált demokrata csoportok külön arcvonala maradt a magyarországi fiatalság minden haladó felsorakozása is. Érthető, ha számbavesszük, hogy a magyar középosztály saját nemzeti államában milyen mértékben függvénye az uralkodó hatalmasságoknak. Különbözik is: a középosztály népi áthasonulása elsősorban kisebbségi jelenség. A kisebbségi társadalom sajátlagos tünete, hogy a fiatal értelmiséget politikai és világnézeti különbségekre való tekintet nélkül a maga teljes egészében, a csehszlovákiai magyar fiatalok *Tavaszi Parlament*-je akarta először népközösségi feladatok vállalására tömöríteni. A népi tennivalók reális felmérését azonban ott még túlharsogták a mesterségesen szított elvi ellentétek. Az erdélyi kísérletnél már szavakon, elveken, világnézeti és politikai tagoltságokon túl érvényesülni tudott az elnépiesedett kisebbségi középosztály szolidaritása a többi dolgozó réteggel. Mondanunk sem kell, hogy ezt a szolidaritást a különböző ideológiai befolyásolások rekeszeiből elsősorban a romániai magyarságra nehezedő különleges időszak váltotta ki. A marosvásárhelyi találkozásban már nemcsak a középosztálynak egy külön öntudatosodott

csoportosulása vallott hitet a demokrácia mellett és tüntetett népszerűségével, hanem a népi valóságában vet egész erdélyi magyar nemzetiség demokráciája kapott egyetemes megfogalmazást.

A társadalomtudomány alig elemezte még egy saját nemzeti államiságából kiszorult nemzetdarab önmegszervezési folyamatát. A romániai magyarság életében az egyetemes népi önmegszervezést eddig a régi kiváltságos rétegek függvénytudományának túlnyomólag *felülről* mesterkedő *csúcsintézmények* beállításával helyettesíti. A Vásárhelyi Találkozó ifjúsága társadalmi, gazdasági és kulturális határozataiban az *alulról* felfelé végbemenő demokratikus *népszervezkedés* reális programjára törekedett. Az a körülmény, hogy a találkozó az egységes népvédelmet tette a nemzeti egység tengelyévé, jelentékenyen megnehezíti a tőke és a földbirtok számára a nemzeti jelszavak további kihasználását szűk osztálycélok érdekében.

A kisebbségpolitika tekintélyelvi szervezői a Marosvásárhelyt egyöntetűen hozott határozatok hatása alatt természetesen sietek kijelenteni, hogy a gyűlés nem hozott *semmi újat* a romániai magyar közéletbe és jelszavai között nincs egy sem, melyet ők eddig is nem hirdettek-vallottak volna. Mintha le lehetne tagadni azt a reális fordulatot, mellyel középosztályunk ifjúsága az erkölcsi-humanisztikus és nemzeti jelszavaknak új társadalmi elhelyezkedése szerint új népi tartalmat adott! „És ahogy férfiakhoz illik, adjátok vissza a szónak erkölcsi tartalmát, nemzeti súlyát és emberi hitelét!” — mondotta Tamási Áron a találkozó résztvevőikhez. A dolgozó néprétegekkel új társadalmi viszonylatot kereső kisebbségi középosztály frazeológiájában kétségtelenül népi *valóságértékükkel* jelennek meg a szavak s nem a népi öntudatosodás ellen kihasználható kétértelműséggel. A találkozó szerint például a „keresztény erkölcsiség” megköveteli, hogy „életünkben a krisztusi elvek és tanítások alapján a *szociális igazságnak* érvényesülnie kell...” S vajjon megengedte-e valaha a tekintélyelvi kisebbségpolitika, hogy valaki a nemzeti egységet a szervezett munkássággal való szolidaritás és a különböző magyar politikai alakulatok közti együttműködés értelmében vegye? S ugyanugy, ahogyan a magyar önmegszervezés kérdésében nem a tekintélyelvi fenntartás, hanem a legszélesebb népi szolidaritás adta meg a nemzeti jelszó igazi népi értelmét, a Vásárhelyi Találkozó a kisebbségi önvédelmet sem a nemzeti kizárólagosság, hanem a nemzetek közti őszinte béke és testvériség egyetemes emberi értelmében fogalmazta meg. „A Marosvásárhelyen összeült fiatalság” — mondotta ki a találkozó — „egy szabadságot szerető nép nyíltságával fordul a nemzeti álmaiban beteljesült és Gyulafehérvár magas szelleméhez felemelkedni tudott román néphez és irányítóikhoz, hogy az emberi és életjogaiban veszélyeztetett magyarság számára találja meg azt a módot, amely a lelki kibéküléshez, egymás becsületes megértéséhez vezet és a történelmi egymásrataltságra élő két nép számára a *szabad testvéri együttélés* lehetőségeit megteremti.” A fiatal értelmiség szavainak erkölcsi tartalmát, nemzeti súlyát és emberi hitelét itt már a feltörekvő néposztályok új történelmisége adja. (Balogh Edgár)

A FIATAL ERDÉLYI IRODALOM BEMUTATKOZÁSA BRASSOBAN.

Ha a gyümölcs megért, lehull a fájáról. A fiatal erdélyi irodalom is elérkezett ahhoz a válságos pillanathoz, amikor már annyira eredeti, öncélú, öntörvényű, hogy nem tarthat többé szerves kapcsolatot elődeivel. Az erdélyi szellemnek és valónak ugyanarról a törzséről fakadt, mint a „nagy nemzedék”, de mégis különböző. Lehet ócsárolni és keveselni, de van. Még nem termett nagy műveket, de még nem is késett a nagy művekkel. Virtuálítása van olyan gazdag, hogy pillanatnyi hiányai-